

Els frares del convent de Sant Francesc de Reus: la seva implicació a la Guerra de Successió i a la Guerra del Francès.

JOSEP FÀBREGAS ROIG*

Universitat Rovira i Virgili

Resum

Els esdeveniments polítics, combinats amb conflictes armats, sens dubte pertorben el desenvolupament de les activitats habituals d'una societat. La comunitat franciscana es va implicar en l'activitat quotidiana de la població que la va acollir i, a més de complir fidelment la tasca espiritual que tenia encomanada, va posicionar-se donant suport al sentiment dels reusencs; això va ser què va passar a les guerres de Successió i del Francès. A més, en el cas de la segona, les operacions militars que tenien Tarragona com a objectiu van fer que el convent on residien fos utilitzat, pels dos bàndols bel·ligerants, amb finalitats militars.

Paraules clau: Franciscans, Guerra de Successió, Guerra del Francès, Anglaterra, Àustries, Borbons, Catalunya.

Resumen

Los acontecimientos políticos combinados con conflictos armados, sin duda perturban el desarrollo de las actividades habituales de una sociedad. La comunidad franciscana se implicó en la vida cotidiana de la población que la acogió y además de cumplir fielmente la tarea espiritual que tenía encomendada se posicionó apoyando la postura de los ciudadanos; esto fue lo que sucedió en las guerras de Sucesión y de la Independencia. Además, en

* Grup de Recerca Reconegut per la Generalitat de Catalunya ISOCAC (SGR 09-1390) de la Universitat Rovira i Virgili.

el caso de la segunda, las operaciones militares tuvieron como consecuencia que el convento donde residían fuera utilizado, por los dos contendientes, con finalidades militares.

Palabras clave: Franciscanos, Guerra de Sucesión, Guerra de la Independencia, Inglaterra, Austrias, Borbones, Cataluña.

Abstract

Political events besides armed conflicts undoubtedly disturb the development of those regular activities of the daily life. In the case of the Franciscan community not only was fulfilled faithfully to its spiritual task, but also it was deeply involved giving support to the political ideologies of the population at that time. This was particularly relevant during the Wars of Succession and Independence. Moreover, during the latter war, the convent was used for military purposes by both contenders.

Keywords: Franciscans, War of Succession, Napoleonic War, England, Austrians, Bourbons, Catalonia.

1. Els primers temps del convent

El pare Jaime Coll, en la *Chronica Seráfica de la Santa Provincia de Cataluña de la Regular observancia de Nuestro Padre San Francisco*, insisteix que la província seràfica de Catalunya va ser la primera i per tant la més antiga de les províncies seràfiques de «todo el continente de España». Sembla que l'any 1211 Sant Francesc hauria visitat Catalunya, moment en què va fundar els convents de Barcelona, Lleida, Perpinyà, Girona i a molt tardà, el 1214, el de Cervera.¹

1. Jaime COLL. *Chronica Seráfica de la Santa Provincia de Cataluña de la Regular observancia de Nuestro Padre San Francisco. Contiene las centurias de 1200 y 130*, Imprenta de los herederos de Juan Pablo y María Martí, administrada por Mauro Martí, Barcelona, 1738, cap. VI, pp. 15 i 16.

L'orde franciscana contemplava comunitats masculines i femenines. Després de la desaparició del sant, la branca masculina -els Frares Menors- es va dividir en dues congregacions, per una banda els framenors conventuals -més tolerants amb el vot de pobresa- i els framenors observants o de la Regular Observança, anomenats així perquè eren més rigorosos en el seguiment de la regla del fundador, que a la península assoliran gran predicament.²

Aquests monjos tenien especial devoció per Jesús i tots els convents que van establir portarien el seu nom. A Catalunya, el 1427 fundarien el convent de Jesús de Barcelona; dos anys més tard el de Tortosa; el de Lleida es faria el 1444, l'any següent el de Balaguer; el de Figueres seria de 1484 i el de Reus el 1488, concretament es va aprovar a la reunió del Consell Municipal del 13 d'abril:³

En lo qual Conçel vengue e fonch present lo reverend Mestre Ricart Pare Provincial dels Frares de Jesús ensems ab altres frares, lo qual en efecte que com per voluntat de Nostre Senyor e devocio de la Vila fos mogut e concordat fundar un Monestir en aquesta Vila e que hagut consentiment del senyor Petriarque és stat dat aquel apartament del Spital del que es feien gracies.⁴

2. Josep ALSINA I GEBELLÍ, *El Convent de Sant Francesc de Reus (1488-1835)*, Associació d'Estudis Reusencs, Reus, 1985, p. 39. Veure també Lázaro IRIARTE, *Historia Franciscana*, València, 1979; José GARCÍA ORO, «Reforma y reformas en la familia franciscana del Renacimiento», a M. del M. Graña Cid, A. Boadas Llavat, eds., *El Franciscanismo en la Península Ibérica. Balance y perspectivas*, Griselda Bonet Girabet Editora, Barcelona, 2005, pp. 235-253; Antolín ABAD PÉREZ, Cayetano SÁNCHEZ FUENTES, «La descalcez franciscana en España, Hispanoamérica y Extremo Oriente: síntesis histórica, geográfica y bibliográfica», *AIA*, 59 (1999), pp. 451-834; Ignasi FERNÁNDEZ TERRICABRAS, «Unitat i diversitat en un orde religiós: les disputes entre franciscans observants i recol·lectes a Catalunya en temps de Felip II», *Pednalbes*, 28 (2008), pp. 355-376.

3. Francisco MARCA, *Chronica Seraphica de la Santa Provincia de Cathaluña de la Regular observancia de Nuestro Padre San Francisco. Parte Segunda, Contiene desde los años 1400 hasta los de 1759*, Imprenta de los Padres Carmelitas Descalzos, Barcelona, 1764, p. XIV.

4. ALSINA, *El Convent*, p. 32. Veure també Vicent TEROL GRAU, «Des de la fundació

El fet que professessin la pobresa absoluta va determinar que les gestions de tipus econòmic i administratiu fossin responsabilitat de tres representants aliens a l'orde:

E per tant com ells no prenen diners ni caritats sino pa i vi e lo quels servei de menjar. Per ço han disposat de tres procuradors segons la licència tenen de nostre Sant Pare; los quals pugen exigir totes coses en nom del concement util e profit de llur convent e son aquests en Joan Carnisser, Rafael Enveja e Anthoni Salelles...⁵.

Els tres procuradors eren persones de força influència a Reus, mercaders de professió que gaudien de bona posició social, a més Joan Carnicer i Rafael Enveja eren jurats.

El convent es va edificar en un terreny situat vora el camí de Cambrils, unes cent passes fora muralla; aquesta tancava els ravals; el portal més immediat era el de la Font, però això no va ser un inconvenient, ja que la proximitat a la vila i la presència d'aigua justificaven la ubicació en aquest indret. La finca on es va construir era propietat de Francesca, esposa de Joan Salelles, i de Bernat Mariner i de Clara, la seva muller.⁶

La construcció es va poder fer gràcies a la cessió de diverses propietats, censals i altres donatius de valor; encara que el Consell Municipal va ser sempre el referent per a la comunitat. En el document fundacional quedava reflectit que el Consell ajudaria en les obres de construcció; quan hi havia alguna necessitat els frares no dubtaven a acudir-hi: el 1503 demanaven ajuda a la vila per a poder fondre una campana; repetirien les súpliques el 1504, amb la intenció d'avançar en la fàbrica; en aquestes dates encara faltava construir la infermeria i la sala *de profundis*, la capella on els frares

del convent fins la guerra dels Segadors», a J. Fàbregas Roig, M. Nomen Xatruch, coords., *De convent franciscà a institut (1488-1975)*, Ajuntament de Reus-Diputació de Tarragona, Reus, 2013, pp. 14-33.

5. ALSINA, *El Convent*, pp. 32 i 33.

6. ALSINA, *El Convent*, p. 31.

acudien en comunitat cantant el salm que porta aquest nom, abans del temps d'esbarjo i de descans, que feien després de dinar⁷:

Como fuesse tanta la devocion que concibió este Piadoso pueblo, à mas de los gastos à que se obligò para la fabrica del Convento, y nueva Iglesia, obligòse tambien a sustentar à sus religiosos en caso de hambre; à su curacion en caso de peste; y à su rescate en caso de cautivar alguno de ellos los Moros.⁸

Mentre es construïa l'edifici, els onze religiosos que van formar la primera comunitat residien a l'hospital. No hi ha constància de quan es van acabar les obres, ni de quan els frares van abandonar el centre d'acollida, sí que sabem que l'església conventual va ser consagrada per fray Agustín Ortiz de Gayeta el 14 d'abril de 1506. Segons el pare Martí, l'any 1498 ja podrien estar aposentats en el nou convent, atès que a l'octubre d'aquest any havien demanat al Consell poder fer inhumacions. Aquesta petició i l'assistència a les processons seria la causa de nombroses tensions amb la comunitat de preveres de la parròquia de Sant Pere, fins al punt que el 21 de juliol de 1506 hi va haver d'intervenir l'arquebisbe de Tarragona Gonçal Hernández de Heredia, *condemnant* els frares. A l'últim quart del segle XVIII els conflictes es tornarien a repetir.⁹

També va ser causa de discussió l'arribada d'una nova comunitat religiosa a Reus. Mitjan l'any 1606 el municipi es va plantejar la fundació d'un nou convent, que compliria la funció de centre educatiu i estaria a cura dels pares carmelitans. Se situaria en uns terrenys de la partida «Camí Nou», a les afores, a mà esquerra a la sortida del portal de Monterols. L'església conventual va restar sota la protecció de Sant Joan Baptista.

La notícia no va ser ben rebuda per als monjos franciscans, que veien el nou orde com un competidor en l'estimació dels reusencs; els frares es

7. ALSINA, *El Convent*, pp. 43-46.

8. MARCA, *Chronica Seraphica*, p. 262.

9. J. MARTI MAYOR, *El convento de Santa Maria de Jesús de Reus. Llamado también de San Francisco*, Separata de la Revista URBS, Reus, 1961, pp. 19, 20, 47.

van adreçar a l'arquebisbe de Tarragona perquè denegés l'autorització, cosa que no van aconseguir. Els carmelitans també comptaven amb el suport del Papa i de Felip III. Malgrat que circumstancialment els franciscans van aconseguir de Roma l'excomunió per tots aquells que donessin suport a nova edificació, la nunciatura romana acabaria fallant en la seva contra. Finalment arribaria la concòrdia.¹⁰

Més endavant, al 1660 es fundaria el convent de la Puríssima Concepció de monges carmelites descalces, situat a la part nord de la ciutat, a la plaça de les Monges. A l'any 1758, per iniciativa de l'arquebisbe de Tarragona Pere de Copons, arribarien els missioners de Sant Vicenç de Paül.¹¹

2. Els franciscans i la guerra de Successió

Durant el temps que la comunitat va romandre a Reus va complir de manera fidel les tasques encomanades en el moment de la fundació, o sigui vetllar pel benestar espiritual dels habitants de la vila, tenir cura dels empestats davant la presència d'epidèmies, atendre els casos de necessitat material, però també es van mostrar decidits a donar suport a la ciutat en moments políticament difícils.

Així, es van convertir en part activa en les polèmiques que van sorgir durant el segle XVI, en relació als vincles que mantenia la vila amb els seus senyors. La primera es va produir cap a l'any 1519 a causa de la mort del noble Guillem Bertran i el nomenament –per a substituir-lo- de dos cambrers (senyors de la vila), un per part del Papa i l'altre per part dels canonges tarragonins. La segona, al 1569, va ser a causa de la pretensió dels canonges de vendre al duc de Cardona el domini de la vila de Reus, el castell i el terme, com si els seus habitants fossin remences. A aquesta qüestió s'hi va afegir l'ordre de l'arquebisbe de Tarragona perquè la

10. Celdoni VILA, *Descripción de mi estimada patria la villa de Reus*, Associació d'Estudis Reusencs, Reus, 1955, pp. 48-50; ALSINA, *El Convent*, pp. 99-105.

11. VILA, *Descripción*, pp. 50-52.

població del Camp contribuís a les despeses de reparar les muralles d'aquesta ciutat, cosa que va excitar encara més els ànims dels reusencs, els quals van posar-se sota la jurisdicció reial. Aquests enfrontaments van decidir el capítol de Tarragona a excomunicar la vila i a clausurar l'església del convent, per a celebrar-hi actes litúrgics.¹²

També van tenir litigis amb el tribunal de la Santa Inquisició quan el 1662, amb motiu de la celebració de la festa de la Concepció, es va incoar expedient a Josep Soler, guardià del convent, i al lector fra Pontich per haver-se manifestat en desacord en relació a com els pares dominics tractaven la qüestió de la Concepció.¹³

Amb l'inici de la guerra de Successió la situació de Reus, com la de la resta del Principat, es complicaria encara més. La mort de Carles II sense deixar descendència va donar pas a un conflicte que s'estendria arreu d'Europa i que, com sabem, acabaria tenint funestes conseqüències per a Catalunya. Carles II cedia el tron a Felip d'Anjou, de manera que quedaven satisfetes les pretensions de Lluís XIV de controlar la monarquia hispànica. L'oposició de l'Imperi a reconèixer-lo va alertar les potències aliades, que al setembre de 1701 van signar la Gran Aliança de La Haia.

El posicionament de les localitats catalanes oscil·laria entre la causa filipista i l'austriacista, Reus no podia actuar d'altra manera, encara que mentre va poder es va situar en l'òrbita austriacista. En moltes fases de la guerra, en moments que el front no estava definit, àmplies zones de l'Empordà i de les terres de ponent sovint van ser ocupades, alternativament, per tropes dels dos bàndols, mentre les localitats experimentaven l'espoli dels respectius exèrcits. Poblacions com Cervera o Tàrrrega eren considerades ciutats obertes; les pràctiques intimidadores eren una bona raó per canviar de facció. Tot i que és ben coneguda la

12. ALSINA, *El Convent*, pp. 57-70.

13. Archivo Histórico Nacional (AHN), Inquisición, 4454, exp. 2. També a Josep FÀBREGAS ROIG, «El convent de Jesús des de mitjan del segle XVII fins al segle XX», a Fàbregas Roig, Nomen Xatruch, coords., *De convent franciscà a institut*, pp. 36-55.

tendència austriacista de la vila de Reus, la por a les represàlies de l'exèrcit borbònic va fer que les seves autoritats, a mitjan de 1709, quan les tropes franceses i castellanques arribaven a les terres del Camp de Tarragona retessin obediència a Felip V, malgrat que la localitat encara no havia estat atacada.¹⁴ També s'ha de dir que, quan dues setmanes després els primers destacaments van arribar a la població, la van trobar despoblada.

Dia 8. [setembre 1709] de la Guarnicion de Tortosa en tres marchas entraron en el Campo de Tarragona 1200 Infantes, y 80 Cavallos: llegaron à Monroig villa muy pequeña, y à Mumbodí: passaron à Cambrils Villa bien murada, que avia hecho oposicion à Exèrcitos y les dio la obediencia: adelantaronse los de la Villa de Reus de mil casas, pues sin llegar a ella los Franceses ò Castellanos, les fueron à dar la obediencia.¹⁵

El protagonisme dels eclesiàstics catalans en la guerra de Successió va ser rellevant. Joaquim Albareda destaca la influència que van tenir en la resistència en les guerres amb França, tant a finals del segle XVII com en el primer quinquenni del XVIII. El clergat català, a diferència del castellà, fou austriacista; hem de manifestar però que alguns càrrecs de l'alta jerarquia eclesiàstica, com els bisbes de Lleida, de Tortosa, de la Seu d'Urgell, de Girona, el Prior de Sant Pere de Camprodon o l'abat de Sant Pere de Rodes, van donar suport Felip V.¹⁶

L'actitud dels franciscans reusencs, una vegada més, va ser posar-se al costat de la ciutat i per tant van defensar a l'arxiduc. Mentre va durar el conflicte no sembla que aquesta qüestió afectés excessivament la convivència, però un cop acabat els portaria no pocs problemes. Aquests

14. Josep M. TORRAS I RIBÉ, *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 2001, pp. 202-208.

15. Narcís FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, 3 vols., Barcelona, 1709, pp. 641 i 642.

16. Joaquim ALBAREDA SALVADÓ, *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1993, pp. 248-264.

fets es van viure intensament arran el conflicte que, entre 1717 i 1721, va mantenir la monarquia hispànica contra la Quàdruple Aliança, quan Felip V va intentar recuperar els territoris italians. La invasió del nord de la península el 1719, per part de tropes franceses, va fer pensar en la possibilitat que Catalunya recobrés les seves Constitucions, cosa que va animar a sectors austriacistes a reprendre la lluita, i grups armats, com el de Pere Joan Barceló i el seu germà, anomenats “carrascs”, van inquietar les autoritats filipistes.

Els Barceló, que campaven per la rodalia del Camp de Tarragona i més enllà, Terra Alta, zones d’Aragó, Tortosa..., no dubtaven a enfrontar-se a les tropes governamentals. Celdoni Vilà deia que: Tots los dias y nits venen los carrasquets en esta vila de Reus y los botiflers se recullien a la casa del senyor Prior perquè se le mirava lo decoro y ningú se atrevia a entrar en la Abadia.¹⁷ Aquestes incursions van fer que el 14 d’agost de 1719, a la reunió del Consell Municipal de Reus solament hi assistissin quatre regidors, el batlle i altres consellers s’havien refugiat a Tarragona:

En aquest crisis tan melacolich, doblava nostres angustias, lo haverse retirat a Tarragona, per iguals temors, y salvar sas Personas junt ab la Cavalleria, Armas y Municions, lo Sr. Batlle y Lloctinent y los Srs. Regidors Joseph Peres, Bernat Pastells, Thomas Auger y Francisco Pujol, junt ab altres personas de representació y primera Gerarquia de esta vila...¹⁸

Els regidors que havien quedat com a responsables, com que no sabien com reaccionar van decidir acudir a Francesc Carbonell, prior de la parròquia de Sant Pere, perquè calmés la seva inquietud. La resolució que

17. Celdoni VILÀ, *Amor al Rey y a la Patria. Vinguda de Pere Joan Barceló dit Carrasquet, en Reus, 1713-1749. Manuscrit set-centista inèdit*, Associació d’Estudis Reusencs, Reus, 1954, Preliminar de Josep Iglésies, p. 50.

18. Arxiu Comarcal Baix Camp (ACBC). Llibre d’actes Municipals de 1719. Acta del 14 d’agost, fols. 183 i 184.

va prendre va ser que els regidors quedessin al marge, però en canvi va convocar a fra Dídac Pérez, guardià del convent de framenors, a fra Antoni de Sant Maties, prior dels carmelites descalços i a tres persones de la societat civil, Jaume Freixes, Josep Salas i Josep Gornals, tots partidaris austriacistes, perquè l'acompanyessin a Falset per a entrevistar-se amb Barceló, per demanar-li que no ataqués la vila i que, si malgrat tot hi anava, controlés la seva gent «dintre los limits de la equitat y rahó».¹⁹

Segons el llibre del Consell la missió es va resoldre de la millor manera possible, perquè abans d'arribar a Falset es van trobar amb un cunyat del Carrasca, caporal de quadrilla, que els va informar que tenien ordres de no molestar ningú i que se'n podien entornar sense cap preocupació, que no farien res que els pogués perjudicar. De fet les raons que argumentava el caporal no podien ser més convincents:

[...] Carrasca anava tan ocupat en buscar armas, que aquest era tot llur desvel y cuydado; y com estas las avia de anar arreplegant de parts diferents y remotas, y en esta Vila [Reus] no y avia res a fer per averlas retirat a Tarragona, tenia dit Carrasca que fer per a molt temps...²⁰

Per altra part els membres del Consell Municipal estaven *al punt de mira* dels franciscans, sobretot quan en la sessió del 24 de juny de 1719 prenien possessió els nous regidors, que substituïen l'antic consell de jurats:

En lo sobra dit dia prengueren la posecio los primers regidors en esta vila, que se extinguí y suprimi lo govern antich dels 3 jurats y consell de cent de esta vila. Fou posada esta nova planta de govern en tot lo principat de Cataluña, y en Reus foren los 7 regidors los següents:

19. ACBC. Llibre d'actes Municipals de 1719. Acta del 14 d'agost, fol. 184.

20. ACBC, Llibre d'actes Municipals de 1719, Acta del 14 d'agost, fol. 185; VILA, *Amor al Rey*, p. 88. En el manuscrit de Celdoni Vilà queda clar que la comissió es va arribar a entrevistar amb Barceló. Josep Iglésies autor del preliminar del llibre fa notar la falta de coincidència entre el relat de Vilà i el contingut de les actes del Consell. Iglésies interpreta que les actes tergiversen la versió, per evitar represàlies per part de les autoritats borbòniques.

Joseph Parés, Felip Folch, Bernat Pastells, Thomàs Auger, Francisco Pujol, Bautista Arbolí, Francesch Guitart.²¹

Des de la trona van denunciar les persecucions de què eren objecte els militants reusencs austriacistes i fent valer el dret de protecció de la terra sagrada els donaven refugi dins la clausura. No els feia por dirigir les crítiques als membres de les institucions de govern. A començament de 1720 el batlle Pere Puig va acudir al convent dels franciscans per obligar a un frare a desdir-se del que havia predicat quan el va acusar de lladre.²² També van dir la seva davant la introducció a la vila de moneda falsa amb coneixement de les autoritats municipals. Puig continuava dirigint el consistori i el denunciant era el frare franciscà anomenat Santa Cruz que, en la seva vehemència, va arribar a presentar les acusacions davant l'arquebisbe. Els borbònics no es van quedar enrere i van acudir al governador militar, que va decidir desterrar l'esmentat frare juntament amb el també franciscà pare Fort i els preveres de la prioral Joan Oliva, Pau Montpeó i Gaietà Simò. La mesura va causar tal temor entre els seguidors austriacistes, que alguns dels quals van fugir a les muntanyes properes.²³ Davant aquesta complicitat no era estrany que els filipistes tinguessin el convent vigilat.

3. *La guerra del francès*

Amb la invasió napoleònica, els franciscans es van tornar a significar participant vivament en la formació dels sometents, que havien de contribuir a la defensa del territori. L'activitat política es va fer present dins la comunitat quan el 5 de gener de 1810, a les vuit del matí, es va convocar la junta parroquial per a elegir un diputat per les Corts generals. A la

21. VILÀ, *Amor al Rey*, p. 81.

22. VILÀ, *Amor al Rey*, p. 95.

23. VILÀ, *Amor al Rey*, p. 84. ALSINA, *El convent*, pp. 141 i 142.

parròquia de Sant Pere es va celebrar una missa amb sermó inclòs, per passar a continuació a l'església del convent franciscà per realitzar l'elecció, acabada la qual es va cantar un Tedèum.²⁴

El 16 de febrer de 1811, obeint una ordre del Marquès de Campo Verde del dia 3, el sots-batlle Josep Giol convocava a les nou del matí de l'endemà, a la mateixa església, tots els caps de família -sense cap més disculpa que la de malaltia- per elegir un elector de Parròquia, comissionat per la localitat, destinat a escollir un representant del Partit.

Els elegits havien de participar a la reunió que el dia 24 s'havia de fer a Tarragona. El procediment estipulava el nomenament de dues persones, una com a titular i l'altra com a suplent, per assistir com a delegats a les assemblees que el comandant general o la Junta convoquessin per a la seguretat de la «Pàtria». L'ordre esmentada advertia d'una sanció de 100 lliures a qui s'abstingués de participar en la convocatòria, quantitat que es destinaria a l'armament de la Província.²⁵

El dia 17, presidint l'acte, el batlle Josep Brocà i Dídac Padró, rector de la Prioral de Sant Pere, els caps de família i membres de les institucions de la ciutat van procedir a l'elecció, que va recaure en la persona de Pere Sunyer, familiar del Sant Ofici i comerciant, al qual se li va diligenciar la credencial corresponent.²⁶

Segons Andreu de Bofarull, a l'octubre de 1810, en el convent s'hauria celebrat la primera d'aquestes eleccions i al mateix mes, però de 1812, s'hi van elegir quinze vocals, com a auxiliars de la junta d'armament i defensa.²⁷

A partir d'ara vindrien temps difícils per les comunitats religioses de la rodalia. El castell-convent d'Escornalbou, prop de la vila de Reus, també

24. Andreu de BOFARULLI BROCÀ, *Anales históricos de Reus desde su fundación hasta nuestros días*, Imprenta de la Vda. e Hijo de Sabater, Reus, 1866, pp. 205 i 206.

25. ACBC, Llibre d'actes Municipals de 1811, Convocatòria de 16 de febrer de 1811 i Circular del marquès de Campo Verde, fols. 121, 122 i 125.

26. ACBC, Llibre d'actes Municipals de 1811, Acta de nomenament signada el 17 de febrer de 1811 per Josep Antoni de Valdés, notari i secretari de l'ajuntament.

27. BOFARULL, *Anales históricos*, pp. 219 i 473.

estava servit per franciscans, que sovint mantenien contacte amb la comunitat reusenca. El 10 de gener de 1811, malgrat que en altres ocasions els habitants dels pobles propers havien intentat persuadir les tropes napoleòniques de la inutilitat d'accedir al castell, els francesos s'hi van presentar. Una de les partides d'Étienne MacDonald, que es dirigia a Tarragona, va pujar des de l'Argentera i, alertats, alguns dels monjos van fugir a amagar-se als boscos del voltant; al convent hi van quedar vuit sacerdots i dos llecs, que quan van veure l'escamot van sortir a rebre'l per oferir-los-hi hospitalitat, tot apaivagant els ànims. Sense fer cas de les bones intencions dels frares, els francesos, que buscaven diners -en no trobar-ne, van respondre amb violència, saquejant l'edifici, destrossant portes i violentant els frares. El malestar es va allargar des del migdia fins a les cinc de la tarda, en què els intrusos van abandonar l'indret.²⁸

El primer de maig van entrar a Reus les tropes de Louis Suchet, per situar el quarter general amb la intenció d'assetjar Tarragona. En previsió, uns dies abans, alguns dels monjos, temorosos, van abandonar el convent i es van traslladar a Tarragona i a altres llocs, de manera que només van quedar uns vint franciscans. Entre els frares fugitius hi havia Albert Oms, pare guardià entre 1808 i 1815, i Francesc Aragonès, que formaven part de la Junta que s'havia creat al territori per a fer front a la invasió.²⁹ El mateix convent sovint era seu de les reunions de l'esmentada junta.

Els soldats francesos es van instal·lar a l'edifici conventual, deixant una part de l'espai per a ús de la comunitat; inicialment semblava que l'actitud que tindrien, a diferència d'Escornalbou, seria més civilitzada; van mostrar-se dialogants, sempre que els frares complissin una sèrie de condicions: no intervenir en qüestions polítiques, no alarmar la població i limitar-se a complir la seva funció d'ajuda espiritual. Els problemes de

28. FRANCISCO ARAGONÉS, *Frailes franciscos de Cataluña*, Imprenta de José Rubió, Barcelona, 1833, Art. V. pp. 3-16.

29. Aragonès és l'autor de la crònica que ha permès descriure alguns dels fets que van succeir.

convivència van començar quan els van prohibir vestir l'hàbit en les seves activitats públiques. El pas següent va ser la deportació:

En una noche se vieron presos todos los Frailes del Convento, y circuidos de soldados armados. Al resplandor de unas tristes luces veian relumbrar las bayonetas y los sables, que no podian dudar se habian desenvainado por su causa.³⁰

Sembla que els correligionaris que es trobaven a Tarragona havien instat al Marquès de Campoverde, governador militar de la plaça, perquè intercedís davant Suchet pel seu alliberament. Les gestions no van prosperar, ignorem si va ser per negligència de Campoverde o per pròpia iniciativa del general francès.

L'arrest s'havia produït el vuit de maig i l'endemà a la nit van sortir de Reus uns vint-i-dos franciscans i altres membres de la congregació dels carmelites descalços, l'altra comunitat que residia a la vila. Andreu de Bofarull descrivia la situació:

A medio dia y hora de siesta del dia 8 de mayo, compareció una guardia de soldados [...] El oficial con su fuerza entró por la portería, que se hallaba abierta á causa de servir este convento de Hospital para los oficiales. Colocaron centinelas en la huerta, corredores, y una numerosa guardia en la portería. Mandaron al prior que bajara [...] A las tres de la tarde vinieron un general división y otro de artillería, que reconocieron todo el convento tomando puntos de vista, cual si quisieran elegirlo como á punto de retirada ó defensa. Entre las 8 y las 9 de la noche el oficial de la guàrdia reunio toda la comunidad en el refectorio para que cenaran, mas pocos fueron los que probaron algo. En este mismo sitio quedamos como á presos [...] Al cabo de una hora nos intimaron [...] que todos debiamos partir en seguida hácia el castillo del collado de Balagué, y devueltas las llaves de las celdas nos previno: que tomasemos lo necesario para pasar el

30. ARAGONÉS, *Frailes franciscos*, pp. 17-20.

camino á pié. ¿Qué habíamos de tomar [...] ? el breviario, un palo, y una poca de ropa. Ignorando cuanto ocurría en la villa, fuimos acompañados por soldados hasta frente el convento de franciscanos.³¹

A peu van iniciar la marxa, enmig de dues companyies, que els portaria a França. La primera aturada va ser al coll de Balaguer, on van descansar una hora abans que la guarnició del castell els portés al Perelló, on van dormir. L'endemà van seguir camí cap a Tortosa, allí van romandre al palau del bisbe, que havia estat saquejat. Després van agafar camí en direcció a Saragossa, quedant retinguts a la «carcel de corte», alimentats només amb pa i aigua. Quan creien que romandrien a Saragossa van continuar cap a Osca i Jaca, fins arribar a França on s'hi estarien tres anys. El tracte que van rebre durant el viatge va ser humiliant i solament gràcies a la caritat dels veïns dels llocs per on transitaven van poder sobreviure.³²

Dos dels frares van intentar fugir, però van ser descoberts; se'ls va jutjar amb tot rigor i sense respectar la seva condició d'eclesiàstics se'ls volia aplicar la llei de fugitius, que consistia a ser destinats a treballar en obres públiques, vestits, custodiats i tractats com esclaus. Finalment, la intervenció del Ministre d'Estat va suspendre la sentència.³³

El 1811, mentre els residents dels convents masculins estaven a l'exili, els respectius edificis van ser utilitzats com a hospital, com a presó i com a quarter per les tropes. Bofarull explicava que les instal·lacions van ser insuficients per acollir el gran nombre de ferits que hi arribaven, de manera que es van haver d'habilitar «almacenes particulars».

El 24 d'octubre, després que les tropes franceses evacuessin el convent de Sant Francesc, que havien utilitzat com a hospital militar, es va reunir el consistori presidit pel batlle Pau Torroja amb el prior Dídac Padró i els administradors de l'hospital de pobres i els de la casa de caritat, per acordar la ubicació en les seves dependències d'aquestes dues institucions. La

31. BOFARULL, *Anales históricos*, pp. 520 i 521.

32. BOFARULL, *Anales históricos*, p. 522.

33. ARAGONÉS, *Frailes franciscos*, pp. 26 i 27.

cessió es va fer a partir d'un conveni que constava de cinc articles en els quals Victor d'Arlincourt, l'intendent, amb l'aprovació del general i governador Louis Musnier, atenent la necessitat d'un centre assistencial, transferia l'edifici als administradors de l'hospital de les germanes de la caritat i als de la casa d'orfes. El centre se'l denominaria *Hôtel Dieu de S.A. Y.R. Madame*.³⁴ L'intendent seria el president i el prior el vicepresident, els administradors serien proposats per l'ajuntament i nomenats per l'intendent. Els espais es distribuïrien donant preferència a les germanes de la caritat, que podrien escollir per a elles i els malalts la part de convent que més convingués i disposar d'una tercera part del jardí; la resta de l'edifici es repartiria entre les administracions. A la planta baixa els orfes instal·larien els tallers de filats i manufactures, mentre que les rendes del convent servïrien per contribuir a les despeses.³⁵

El 14 d'agost de 1813, al convent franciscà, hi van ser reclosos 300 presoners francesos que havia capturat el llavors coronel José Manso;³⁶ l'endemà havien de ser embarcats a Salou amb destinació a l'illa de Cabrera.³⁷ També va servir d'aquartermament, primer per les tropes franceses i posteriorment per les angleses. Una vegada els francesos havien abandonat la demarcació van arribar els soldats britànics, sota el comandament del general Pedro de Sarsfield, que naturalment es van allotjar al convent.³⁸

34. Estava dedicat a la mare de l'Emperador.

35. ACBC, Llibre d'actes Municipals de 1811, Decret de 12 de setembre de 1811, signat per l'intendent Victor d'Arlincourt i aprovat pel general de divisió, Louis Musnier, fól. 248.

36. En relació a aquest militar consultar Antonio BUXERES, *Necrologia del Teniente general D. José Manso*, Establecimiento Tipográfico de Narciso Ramírez y Rialp, Barcelona, 1863.

37. BOFARULL, *Anales históricos*, pp. 210 i 223.

38. La participació de Sarsfield en algun episodi del conflicte va ser discutida, en resposta als atacs del Marqués de Campoverde i de Juan Senén de Contreras va redactar: *El General Don Pedro Sarsfield presenta a la Nación Española la vindicta de su honor*, Imprenta de Juan Ignacio Jordi, Villanueva, 1814. L'escrit va merèixer la resposta: *Contestación del General Marqués de Campoverde á varios puntos injuriosos á su persona contenidos*

Segons el pare Aragonès, resultat de tot plegat, les cel·les van quedar en molt mal estat; les portes estaven fetes estelles, els mobles, estris, roba i llibres havien desaparegut «ademas de dejarlo enteramente desmantelado, se resintieron hasta los tejados y alguna de las paredes maestras».³⁹

Després de l'assalt de Tarragona, aquest escenari es repetiria als convents que l'orde tenia en aquesta ciutat, tant en el dels franciscans com en el de les monges clarisses. A conseqüència de les bales, bombes i altres artefactes que havien caigut durant el setge, el dels franciscans era una muntanya de runes, no quedaven teulades, els trespols estaven ensorrats, difícilment es percebia la ubicació de les cel·les, l'església i la sagristia eren un munt de pedres, igual que la cuina i el refector; una de les grans pèrdues que esmenta el pare Aragonès va ser la de la biblioteca que l'ardiaca de la Catedral Ramon Fuguet havia donat al convent. El de Santa Clara també estava desmantellat, estava foradat en diversos llocs, les cel·les derruïdes, els altars destruïts...⁴⁰

La comunitat franciscana de Reus va tornar a finals de 1813, els carmelites sembla que van haver d'esperar a començament de 1814. Del 13 de novembre és una llista de vint-i-sis religiosos franciscans, sotasignada per tots, encapçalada pel pare guardià Albert Oms, que en aquesta data residien en el convent. Resulta si més no sorprenent que la relació vagi acompanyada d'una nota en la qual manifestaven que el monestir havia quedat intacte.⁴¹ Què es pretenia amb aquesta afirmació? Potser no volien aixecar més polseguera?

en el papel que con el título de La Vindicta de su honor presentó á la nación española el general D. Pedro de Sarsfield. Imprenta de D. Benito Montfort, Valencia, 1814.

39. ARAGONÉS, *Frailes franciscos*, art. VI, pp. 17-30.

40. ARAGONÉS, *Frailes franciscos*, art. VII, pp. 31-53.

41. ACBC, Comunitat de Preveres (1488-1865), *Lista de los Religiosos de la Orden de N.S.P.S. Francisco que nos hallamos reunidos en el Convento de esta Villa de Reus Provincia de Cataluña, que por la Gracia de Dios ha quedado intacto*, Reus, 13 de novembre de 1813.

En un segon llistat, de la mateixa data i també signat, apareixen onze eclesiàstics franciscans que residien a Reus, en cases de familiars, pares o germans, mentre no es poguessin incorporar a les respectives comunitats, en espera que la situació millorés. En la taula següent podem veure l'activitat que exercien i el convent al que pertanyien.⁴²

Nom i cognoms	Ofici	Convent
P. Fr. Pere Joan Martí	Lector i mestre d'estudis	Tarragona
P. Fr. Pius Estapà	Confessor	Cervera
P. Fr. Josep Odena	Predicador	Montblanc
P. Fr. Pau Elías	Confessor	Tarragona
P. Fr. Salvador Elías	Sacerdot	Lleida
P. Fr. Josep Cortés	Confessor	Bellpuig
P. Fr. Joan Iborra	Confessor	Montblanc
P. Fr. Josep Barberà	Sacerdot	Montblanc
P. Fr. Pau Forgas	Sacerdot	Montblanc
P. Fr. Magí Vidal	Sacerdot	Tarragona
P. Fr. Francisco Segobi	Corista	Montblanc

Conclusions

La comunitat franciscana de Reus podem concloure que va mostrar un compromís amb la ciutat que la va acollir. Aquesta responsabilitat va anar més enllà del paper estrictament espiritual i assistencial que li corresponia, per estendre's a aquells interessos que la podien situar més a prop del plantejament ideològic de la població.

El seu posicionament al costat del municipi en els diferents litigis que es van suscitar durant l'època moderna així ho demostren. El colofó d'aquesta postura podria ser la seva intervenció en els dos fets que

42. ACBC, Comunitat de Preveres (1488-1865), *Lista de los Religiosos de la Orden, de N.S.P.S. Francisco residentes en la Villa de Reus que no son conventuales en el Convento de la misma*, Reus, 13 de novembre de 1813.

constitueixen una fita dins la història de Catalunya, com van ser la guerra de Successió i l'ocupació de les tropes napoleòniques.

En el primer cas, el suport manifest a la causa austriacista, combatent des de la trona els filipistes i donant aixopluc als seguidors de l'arxiduc, després del decret de Nova Planta, va significar un enfrontament amb els càrrecs municipals que representaven l'autoritat del règim borbònic. Aquesta significació s'ha de valorar en tant que d'alguna manera, econòmicament, la comunitat depenia del Consell. També és cert que més endavant els ànims s'assossegarien.

En el segon, la seva implicació en l'oposició a les tropes franceses queda demostrat per les facilitats que van donar en cedir els seus espais tant per a la celebració d'eleccions a Diputats a les Corts de Cadis com per a les de representants del Partit. Aquestes qüestions, la participació a les Juntes i la seva condició d'eclesiàstics, van ser determinants en l'exili que els va tocar viure.